

STATSRÅDETS
SVENSKA
SPRÅKNÄMND

Språkråd

Statsrådets svenska språknämnd informerar
Valtioneuvoston ruotsin kielen lautakunta tiedottaa

2/2022

Bästa läsare	2
Ändring i språknämndens sammansättning 2022–2024	3
NATO	4
Finskt och svenskt lagspråk – axplock ur en lagberedarkurs	5
Språkvård och klarspråk i Sverige och Finland	12
Ny myndighetsspråkvårdare på Institutet för de inhemska språken	15

Statsrådets svenska språknämnd finns på adressen

vnk.fi/sv/spraknamnden

PÅ WEBBPLATSEN finns information om nämnden och om dess verksamhet och sammansättning. Där hittar du också alla nummer av Språkråd från och med Språkråd 1/2001. På webbplatsen finns dessutom en länk till handboken Svenskt lagspråk i Finland (Slaf).

Statsrådets svenska språknämnd tar gärna emot frågor och initiativ per e-post.

PRENUMERATIONSÄRENDEN kan skötas per e-post på adressen spraknamnden.vnk@gov.fi.

Observera att nämndens e-postadress numera har formen @gov.fi i och med att Statsrådet tog i bruk e-post-adresser med slutleden gov.fi hösten 2021.

Språkråd distribueras i pdf-format per e-post. Språkråd sänds gratis till beställaren.

1.12.2022 Helsingfors

Redaktör: Angelica Lindqvist

Ombrytning: Statsrådets kansli/Maria Miettinen

Kontaktinformation:

Statsrådets svenska språknämnd

Svenska språkenheten

PB 23, 00023 STATSRÅDET

[spraknamnden.vnk\[at\].gov.fi](mailto:spraknamnden.vnk[at].gov.fi)

Bästa läsare,

FRÅN OCH MED SPRÅKRÅD 1/2021 utkommer informationsbladet Språkråd enbart i elektronisk form. Den tidigare papperstidningen har gått till historien och Språkråd har fått ett nytt utseende, där bland annat tillgänglighetsaspekter har beaktats.

Vi ber tidigare pappersprenumeranter meddela sin e-postadress till Statsrådets svenska språknämnds sekreterare på adressen [spraknamnden.vnk\[at\]gov.fi](mailto:spraknamnden.vnk[at]gov.fi), så når Språkråd fram också i fortsättningen.

Språkråd hittas också på Statsrådets svenska språknämnds webbsidor <https://vnk.fi/sv/informationsbladet-sprakrad>.

Ändring i språknämndens sammansättning 2022–2024

I och med att **Maria Fremer** avgick från sin tjänst i Språkinstitutet den 1 september behövde Språkinstitutets representant i nämnden bytas. Som ny medlem för den resterande tiden av mandatperioden har statsrådet utsett **Anna Maria Gustafsson**. Nämndens nuvarande sammansättning är alltså följande:

Ordförande: **Katarina Petrell**, statsrådets kansli

Medlemmar: **Carola Grönholm**, Anna Maria Gustafsson, Institutet för de inhemska språken, **Katri Hautamäki**, vice ordförande, justitieministeriet, **Lieselott Nordman**, Helsingfors universitet, **Anton Norrback**, statsrådets kansli, **Anneli Tahvanainen**, statsrådets kansli, **Ilkka Voimäki**, riksdagens svenska byrå. Sekreterare är **Angelica Lindqvist**, justitieministeriet.

På bilden i översta raden fr. v. Anna Maria Gustafsson och Ilkka Voimäki, i mellersta raden fr. v. Angelica Lindqvist, Lieselott Nordman, Anneli Tahvanainen och Katarina Petrell, i nedersta raden fr. v. Carola Grönholm och Katri Hautamäki. På bilden saknas Anton Norrback.

NATO

*Försvarsalliansen (puolustusliitto) Nordatlantiska fördragsorganisationen (Pohjois-Atlantin liitto) inrättades 1949 genom nordatlantiska fördraget (Pohjois-Atlantin sopimus). Observera att fördragets namn skrivs med liten begynnelsebokstav på svenska. Försvarsalliansens namn förkortas ofta till *Nato*.*

*Nordatlantiska rådet (Pohjois-Atlantin neuvosto, kortform Naton neuvosto) är det högsta beslutande organet i Nato. Ordförande för Nordatlantiska rådet är *generalsekreteraren* (pääsihteeri).*

Finland har samarbetat med Nato sedan 1994 inom ramen för programmet *Partnerskap för fred* (rauhankumppanuus).

I maj 2022 ansökte Finland om *Natomedlemskap* (Nato-jäsenyys). För närvarande har Finland *observatörsstatus* (tarkkailijan asema) i Nato efter att Natoländerna skrivit under *Finlands anslutningsprotokoll* (Suomen liittymis-pöytäkirja). När alla medlemsländer i Nato har *ratificerat* (ratifioida) Finlands medlemskap, blir Finland medlem i Nato.

Finskt och svenskt lagspråk – axplock ur en lagberedarkurs

Statsrådet ordnar regelbundet lagberedningsutbildning för lagberedare. I kursutbudet finns en introduktionskurs, en grundkurs samt olika typers fördjupade kurser. I början av 2022 ordnades en kurs om finskt och svenskt lagspråk som en fördjupad lagberedarkurs där **Eeva Attila** och **Katri Hautamäki** tog upp frågor om det finska respektive svenska lagspråket. Det var första gången det ordnades en tvåspråkig kurs och den fick ett gott mottagande. Tanken är att kursen ska få en fortsättning, men inga datum har slagits fast ännu. I denna artikel berättar Eeva Attila på finska om det finska lagspråket och Katri Hautamäki på svenska om det svenska lagspråket i Finland. Båda är laggranskare vid justitieministeriet.

Suomenkielinen lakikieli

Hallintolain 9 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Vaatimus koskee myös lainsäädännössä käytettävää kieltä eli lakikieltä. Lakikielelle on lainsäädännön kirjoittamista ohjeistavassa **Lainkirjoittajan oppaassa** asetettu myös muita vaatimuksia: lakikielen on oltava johdonmukaista, virheetöntä, täsmällistä ja yksitulkintaista sekä lisäksi tiivistä ja ytimekästä. Sinänsä lakikielessä noudatetaan harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta ihan normaaleja kielioppisääntöjä, jotka voi tarkastaa vaikka Kotimaisten kielten keskuksen eli Kotuksen ylläpitämästä **Kieli-toimiston ohjepankista**, sikäli kuin ne ovat päässeet unohtumaan.

Lakitekstin kuten minkä tahansa tekstin tuottamisessa on omat erityisen haasteelliset kohtansa (muistammehan, että meillä ei ole ongelmia tai vaikeuksia, ainoastaan haasteita). Osa näistä haasteista on yhteisiä muiden tekstilajien tekstien kanssa, osa erityisesti lakikielelle ominaisia. Laintarkastajan työ on hyvä näköalapaikka näiden haasteiden suhteen. Käyn seuraavassa läpi muutamia niistä yleisimpiä ja esittelen myös erinäisiä patenttiratkaisuja niiden ratkaisemiseen. Kyseessä ovat autenttiset tapaukset, joita olen tässä kuitenkin saattanut yksinkertaistaa havainnollisuuden nimissä.

Ihan tutkitustikin eräs lakikielen helmasynti ovat pitkät määriteketjut:

Energiaviraston järjestämästä energiatehokkuuslain mukaisesta yrityksen energiakatselmuksen vastuuhenkilökoulutukseen liittyvistä toimenpiteistä peritään maksuja seuraavasti:

Määriteketjut tekevät tekstin vaikeaksi ymmärtää ja toisinaan myös monitulkintaiseksi (*mustan kissan ruokakupin*: onko kissa vai ruokakuppi musta). Määriteketjun pidetessä haastekerroin kasvaa. Usein jo kirjoittaja itse hämääntyy määriteketjusta niin, että se menee kieliopillisestikin vinksalleen ja määritteet väärään sijamuotoon, kuten esimerkiksi voimme havaita. Helppo ratkaisu tilanteeseen on käyttää joka-lausetta (esimerkkiratkaisussa kaksin kappalein). Tällöin määritteet saadaan pääsanansa (tässä *toimenpiteet*) jälkeen ja infiniittisestä muodosta finiittiverbi (eli suomeksi sanottuna järjestämä-muoto muuttuu järjestää-muodoksi ja liittyvistä-muoto muuttuu liittyvät-muotoon). Nämä ovat molemmat lukijan urakkaa helpottavia seikkoja. Voimme siis muotoilla näin:

Toimenpiteistä, jotka liittyvät sellaiseen energiatehokkuuslain mukaiseen yrityksen energia-katselmuksen vastuuhenkilökoulutukseen, jonka Energiavirasto järjestää, peritään maksuja seuraavasti:

Tästä päästäänkin näppärästi seuraavaan haasteeseen, nimittäin kiilalauseeseen eli päälauseen katkaisevaan sivulauseeseen. Kiilalausekin vaikeuttaa lukijan urakkaa ja esimerkiksi tapauksessa on myös kieliopillisesti virheellinen, koska se sijoittuu pääsanan ja sen genetiivimääritteen väliin:

Aluksella kuljetettavan polttoaineen, joka on tarkoitettu käytettäväksi aluksella, rikkipitoisuus saa olla enintään 0,50 painoprosenttia.

Haasteen voi ratkaista sijoittamalla sivulauseen ennen päälausetta tai sen jälkeen. Toisinaan virke saattaa silloin kaivata muutakin muokkausta. Esimerkissä on muutettu joka-sivulause jos-sivulauseeksi. Bonuksena tässä on se, että tällainen jos-niin-tyyppinen virkerakenne kuvaa paremmin säännöksen ehdollista (tai ainakin sellaiseksi olettamaani) luonnetta:

Jos aluksella kuljetettava polttoaine on tarkoitettu käytettäväksi aluksella, saa sen rikkipitoisuus olla enintään 0,50 painoprosenttia.

Kahdesta edellä olevasta esimerkistä havaitaan myös, että käytännössä ei välttämättä löydy kaikilta kanteilta täysin ihanteellista ratkaisua. Joskus pitää esimerkiksi turvautua kiilalauseeseen, jos se on pienempi paha kuin pitkä määriteketju. Kiilalause voi lisäksi olla oiva ratkaisu vaikkapa silloin, kun täytyy selventää virkkeensisäisiä viittaussuhteita. Muitakin ratkaisuja viittaussuhteiden selkiyttämiseen saattaa löytyä. Seuraavassa esimerkissä on käytetty joka-lausetta, joka ei tässä tapauksessa ole kiilalause. Nyt haaste syntyy siitä, että ei selviä, viittaako se vain *taiteen perusopetukseen* vai myös *yleissivistävään ja ammatilliseen koulutukseen* ja *korkeakouluopetukseen*:

Koulutuspalvelulla tarkoitetaan yleissivistävää ja ammatillista koulutusta, korkeakoulu-opetusta sekä taiteen perusopetusta, jota järjestetään...

Lakitekniikkaa tunteva toki tietää säännön, että *sekä*-sana erottelee voimakkaammin kuin *ja*-sana eli tässä tapauksessa joka-lause ei viittaisi *sekä*-sanaa edeltäviin koulutuksiin. Harmi vain, että lain lukija ei yleensä tätä sääntöä tunne – eikä lain kirjoittajakaan aina. Ja vaikka lain kirjoittaja sen tuntisikin, sitä ei useinkaan tule kirjoittaessaan edes ajatelleeksi. Siksi onkin hyvä osoittaa viittaussuhteet jollain muulla konstilla. Tilanteesta riippuen kiilalause saattaisi toimia, mutta usein kätevä on *sellainen*-sana:

*Koulutuspalvelulla tarkoitetaan **sellaista** yleissivistävää ja ammatillista koulutusta, korkeakouluopetusta sekä taiteen perusopetusta, jota järjestetään...*

Tai:

*Koulutuspalvelulla tarkoitetaan yleissivistävää ja ammatillista koulutusta, korkeakoulu-opetusta sekä **sellaista** taiteen perusopetusta, jota järjestetään...*

Säädöskirjoittamista suoritettaessa puhkeaa usein myös substantiivitauti, jossa tekemistä ei kuvatakaan verbillä vaan substantiivilla. Tekemisestä kertova predikaattiverbi korvataan abstraktimmalla verbillä (esim. *suorittaa* tai *tapahtua*) ja tekeminen kuvataan verbistä johdetulla substantiivilla (kuten vaikkapa *kirjoittaminen* tai *siirto*) esimerkiksi näin:

*Jos varojen, verotuksellisen kotipaikan tai kiinteän toimipaikan harjoittaman liike-toiminnan **siirto tapahtuu** toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon...*

Tällainen paitsi tutkitusti tekee lukijan työn haasteellisemmaksi, usein myös hämärtää merkitystä ja aiheuttaa monitulkintaisuutta. Onko *naisten takaa-ajossa* kyse siitä, että naiset ajavat takaa vai että naisia ajetaan takaa? Jos tehdään päätös *toimenpiteen suorittamisesta*, päätetäänkö vain siitä, suoritetaanko toimenpide, vai voidaanko myös päättää, että sitä ei suoriteta? Vai päätetäänkö ehkä siitä, koska toimenpide suoritetaan tai miten se suoritetaan? Ratkaisuna on (vähemmän yllättävästi) tehdä substantiivista verbi:

*Jos varoja, verotuksellinen kotipaikka tai kiinteän toimipaikan harjoittama liiketoiminta **siirretään** toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon...*

Olen tässä käsitellyt vain muutamaa säädöskielen virketason haastetta – tässäkin on runsaudenpula vaivannut. Säädöskielessä (tai kielessä ylipäätään) on kuitenkin eri tasoja ja kaikilla niillä on omat haasteensa. Mitä enemmän säädösten ja säädöskielen parissa puuhastelen, sitä vakuuttuneemmaksi tulen siitä, että suurimmat haasteet eivät säädöskielessä ole virketasolla. Säädöksissä ja säädöskielessä(kin) tärkeintä on kokonaisuus:

millainen lainsäädännön kokonaisuus niistä muodostuu. Tässä olennaista on säännösten (ja sitä kautta säädösten) keskinäinen suhde, jota rakentuu niin kielellisin keinoin kuin oikeustieteen opein. Tämän kokonaisuuden saaminen kuosiinsa on monta astetta haastavampaa kuin virketason haasteiden ratkaiseminen ja se vaatii sekä kielellisten että oikeustieteellisten keinojen käyttöä. Patenttiratkaisuja ei välttämättä ole. Virketason ratkaisusta ei ole liiemmästi apua, jos suurempi kokonaisuus ei ole kunnossa. Tähän problematiikkaan ei kuitenkaan ole tässä yhteydessä (ehkä lukijan onneksi!) mahdollista paneutua.

Svenskt lagspråk

Enligt 17 § i Finlands grundlag är Finlands nationalspråk finska och svenska. Enligt 51 § i grundlagen används i riksdagsarbetet finska eller svenska, och de handlingar som behövs för att ett ärende ska tas upp i riksdagen ska regeringen och andra myndigheter överlämna på finska och svenska. Detta innebär att lagförslag och regeringspropositioner måste överlämnas på båda språken för att de ska kunna behandlas i riksdagen.

Beredningen av ärendena inom ministerierna sker endast på finska, och för att kunna uppfylla grundlagens bestämmelser måste lagförslagen och propositionerna därför översättas till svenska innan de överlämnas till riksdagen. Detta leder till att det svenska lagspråket i Finland är helt beroende av det finska lagspråket och styrs av det: det som föreskrivs i lagstiftningen på finska ska föreskrivas på svenska på samma sätt, med samma innehåll, det ska ha samma betydelse och ska kunna tolkas bara på de sätt som den finska versionen kan tolkas på. Detta kan inte vara lätt att uppnå av många orsaker, inte minst för att finska och svenska hör till olika språkfamiljer och är uppbyggda helt olika. Skillnaderna mellan språken är så stora att det inte är en överdrift att kalla författningsöversättning mellan finska och svenska *det omöjliga konst*.

Det är viktigt att beakta att den svenska versionen av en författning inte betraktas som en översättning, till skillnad från till exempel den engelska version som när det gäller viktiga lagar ibland publiceras i Finlex. Den svenska lagtexten är lika bindande som den finska. Författningsöversättaren och i sista hand lagberedaren står inför en mycket svår uppgift och bär ett stort ansvar. Föredraganden har det slutliga ansvaret för båda språkversionerna.

När det gäller att ta reda på hur någonting sägs på svenska i den gällande lagstiftningen är tvåspråkiga [Finlex](#) den bästa källan. När man vill ha vägledning i hur man ska skriva lagtext på svenska i Finland är handboken [Svenskt lagspråk i Finland](#) (Slaf) den viktigaste källan.

I denna artikel kommenterar jag kort **tre fenomen** i det svenska lagspråket: kravet på överensstämmelse mellan den finska och den svenska språkversionen, språkliga knep

för att göra texten entydig och lättare att tolka lika på båda språken samt situationer där språkversionerna ser olika ut trots att de stämmer överens med varandra.

Kravet på överensstämmelse gäller alla översättningar. Men kravet på överensstämmelse när det gäller översättning av lagtext går djupare än det allmänna kravet. Den svenska versionen av en författning ska inte bara betyda samma sak utan den ska också kunna tolkas lika enligt tolknings- och argumentationsläroarna. Det är lätt att inse att man måste väga sina ord (och termer) på guldvåg när kraven är på denna nivå.

Kravet på överensstämmelse med finskan får ändå inte gå för långt, svenskans logik och struktur måste följas både när det gäller stora frågor såsom språkets egen logik och när det gäller till synes ganska små frågor, såsom skiljetecken och vissa konjunktioner. När båda språken skrivits så korrekt som möjligt och till sin betydelse så lika som möjligt kan man vid en granskning tecken för tecken och ord för ord ändå se skillnader. Dessa ska inte utplånas i en strävan efter bättre överensstämmelse. Paradoxalt nog måste det ibland vara olika för att bli lika.

Vid en analys av Eeva Attilas exempel i stycket om det finska lagspråket ser vi att vi genast står inför större problem vid översättning av finsk lagtext om den finska versionen har brister. När det gäller de långa **bestämningskedjorna** kan det ibland vara omöjligt att veta vad som avsetts. Då blir man antingen tvungen att fråga uppdragsgivarna hur de olika orden hänger ihop eller alternativt ge dem flera olika alternativa versioner att välja mellan. Lösningen med relativa bisatser på finska gör meningen tydligare också för den svenska översättaren.

Den **inskjutna bisatsen** kan ibland i finskan ersättas med en annan lösning, men på svenska är sådana bisatser den räddande plankan när man måste klargöra förhållandet mellan de olika orden särskilt i meningar med långa bestämningskedjor. Kom ihåg att man då ska ha kommatecken både före och efter bisatsen.

Som i det finska exemplet där man klargör sammanhanget mellan ord med "**sellainen**" kan man på svenska använda "sådan", men i praktiken blir det ofta så att man på finska behöver de förtydligande orden på andra ställen eller i olika situationer än på svenska. Behovet av klarhet avgör om ordet behövs eller inte.

Målet med dessa språkliga knep (relativa bisatser, inskjutna bisatser, fogande av "sådan, sådant, sådana" etc.) hänför sig till målet att göra lagspråket begripligt och entydigt på båda språken i enlighet med kraven enligt förvaltningslagen (434/2003, 9 §). Men utöver detta ska lagspråket även annars uppfylla kraven för ett gott språk, och ett gott språk är ett klart språk.

Substantivsjukan är tyvärr inte bara ett fenomen i finskan. På svenska förekommer sjukan i lika stor utsträckning och bidrar till att texter blir mer svårlästa. Ibland beror sjukan på direkt översättning av motsvarande uttryck på finska, men ibland kan lagtekniska orsaker leda till användningen av substantivuttryck, t.ex. att man definierat en term som substantiv och för termkonsekvensens skull används sedan substantivet i stället för motsvarande verb. När substantivsjukan gallras på båda språken blir texterna bättre.

Finskans "**muu kuin**" hör också till de semantiska utmaningar som författningsöversättaren stöter på. Vad betyder till exempel "Muita kuin edellä tarkoitettuja järjestelmään talletettuja tietoja"? Meningen kan tolkas på åtminstone två olika sätt: 1) Muita *tietoja* kuin edellä tarkoitettuja järjestelmään talletettuja tietoja och 2) Muita *järjestelmään talletettua tietoja* kuin edellä tarkoitettuja järjestelmään talletettuja tietoja. Igen ett fall där man måste ge uppdragsgivarna olika alternativa lösningar som de får välja mellan.

Ibland blir man tvungen att väga om "tai" ska översättas med "eller" eller "och". Kun on kyse kissasta tai koirasta... > När det gäller hundar **och** katter - när det gäller en hund **eller** en katt... Hur kan man förklara varför det ska vara "tai" på finska men "och" på svenska som

till exempel i följande lagrubrik: *"Laki henkilöstöedustuksesta eurooppayhtiössä (SE) ja eurooppaosuuskunnassa (SCE) sekä rajat ylittävissä yhtiöiden sulautumisessa tai jakautumisessa". Lag om arbetstagarinflytande i europabolag och europeiska kooperativa föreningar samt vid gränsöverskridande fusion och gränsöverskridande delning av bolag.*

I punktuppställningar används **skiljetecken** på ett sätt som är helt säreget för lagspråket och dessutom olika på svenska och finska. Och när det gäller straffbestämmelser finns det i fråga om finskan ännu särskilda regler. Dessa samt hundratals andra regler finns i Slaf.

I lagspråket uttrycks det allmänna oftast med obestämd plural på svenska medan singularis används på finska. I båda fallen vill man uttrycka **en allmän regel**. T.ex. *"Mitä tässä laissa säädetään opiskelijasta, koulutuksen järjestäjästä ja oppilaitoksesta, koskee myös perusopetuslaissa tarkoitettua oppilasta, opetuksen järjestäjää ja koulua."* På svenska står det i motsvarande bestämmelse *"Bestämmelserna om studerande, utbildningsanordnare och läroanstalter i denna lag gäller även elever, utbildningsanordnare och skolor enligt lagen om grundläggande utbildning."*

Det svenska lagspråket lever i skuggan av det finska lagspråket och följer det, men lever emellertid också ett helt eget liv med sin egen struktur och utveckling. Författningsöversättaren måste beakta kraven på ett modernt språk och får i viss utsträckning modernisera ord och uttryck också i sådan gällande lag som öppnats för ändringar, till exempel skriva *ska* i stället för *skall*. Sådana ändringar ska dock alltid ha stöd i Slaf. Ibland kan det hända att man stöter på oöverkomliga problem med det svenska lagspråket, t.ex. att terminologi saknas, brokig terminologi behöver rensas eller en ny myndighet behöver ett sakligt namn också på svenska. Då kan man vända sig till statsrådets svenska språknämnd som har i uppgift att styra och samordna det svenska lagspråket genom sina anvisningar och rekommendationer.

Eeva Attila, lagstiftningsråd, justitieministeriet

Katri Hautamäki, lagstiftningsråd, justitieministeriet

Språkvård och klarspråk i Sverige och Finland

”Vi svarar inte på frågor om översättning” säger rådgivningen vid Språkrådet i Sverige. Vad skulle det innebära om man sade så vid Språkinstitutet i Finland? Åtminstone skulle mer än hälften av frågorna falla bort, och språkvården skulle göra betydligt mindre nytta än den gör nu. Svenska texter i Finland är helt enkelt väldigt ofta översatta från finska. Språkvården och klarspråksarbetet på svenska fungerar därför inte på samma villkor som i Sverige (eller på finska i Finland, för den delen). I Finland finns det kontrastiva perspektivet mellan finska och svenska med nästan hela tiden.

Ett drygt år som språkvårdare i Sverige har lärt mig mycket om likheter och skillnader i hur vi jobbar och tänker på var sin sida av viken. Att jag fått sköta en del av rådgivningen och utarbeta läromedel för klarspråk både i Finland och i Sverige har varit särskilt betydande. När man jobbar med språkvård och klarspråk tänker man gärna på olika nivåer i en text. Det kan framställas som en hierarki med **innehåll** överst, och därefter **struktur, grammatik, ordval** och **skrivregler**. Ju högre upp vi befinner oss i den här hierarkin, desto mer kräver det av sådana kunskaper som delvis kan läras ut, men som vi också till stora delar tillägnar oss genom erfarenhet. De översta nivåerna är också i hög grad språkberoende. Den lägsta nivån, skrivregler (som inbegriper sådant som stavning, böjning och interpunktion), är allra mest språkberoende, och också lättast att automatisera genom inbyggd stavningskontroll.

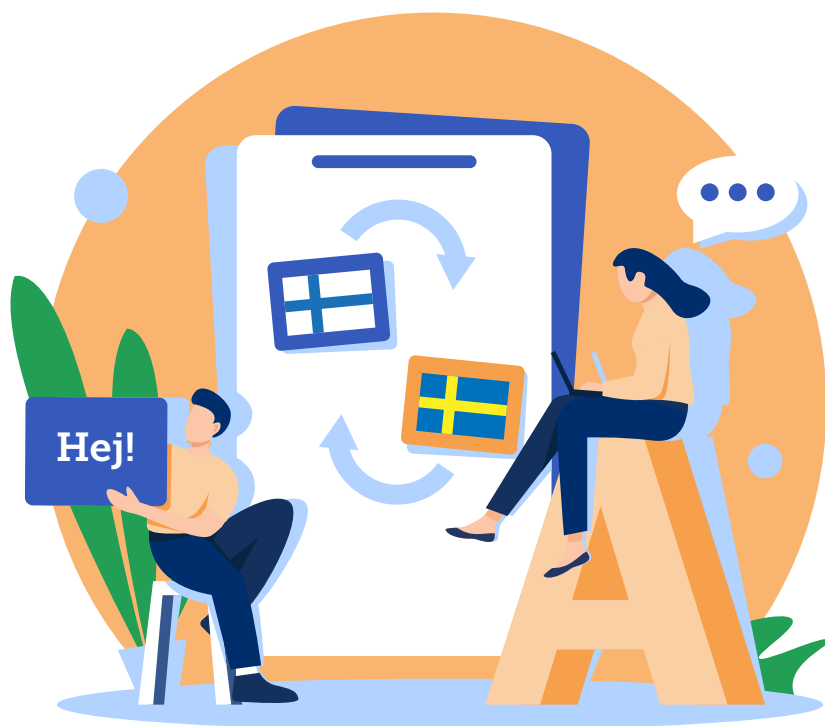
Både Språkrådet och Språkinstitutet har rådgivning som är gratis och öppen för allmänheten. Språkrådet kontaktas ofta av osäkra språkanvändare, som inte sällan vill ha hjälp med sådant som man kan slå upp i ordböcker och handböcker. Ibland har frågeställarna själva slagit upp, men vill ha hjälp med tillämpningen. Ibland är det svårt för dem att hitta rätt information eftersom vissa frågor kräver att man kan grammatiska termer. Rådgivningen ägnar sig därför mycket åt det som finns längre ner i hierarkin. Frågorna handlar oftast om ordval och om vad som ska betraktas som korrekt språk. Ibland handlar de också om grammatik. Frågor om valet mellan **var** och **vart**, **de** och **dem** eller **hans/hennes/hens** och **sin/sitt/sina** är återkommande. De ger Språkrådet värdefull kunskap om vad språkanvändare tycker är svårt i svenskan just nu.

I Finland kontaktas rådgivningen väldigt ofta av översättare. De frågar inte om skrivregler eller om **var** och **vart**, utan om syntaktiska problem som uppstår när man ska göra om finska meningar till svenska, om terminologi och om ordval. Det är ofta avancerade frågor, eftersom frågeställarna själva är språkexperter. I allmänhet har de redan slagit upp i de vanliga källorna, och då fungerar rådgivningen närmast som bollplank. Språkvårdaren

blir en kollega att diskutera med, som kan bidra med sökningar i Språkbankens Korp eller med kontakter till experter på olika områden. Frågorna kan kräva omfattande utredningar, och ofta utmynnar de i alternativa lösningar, varefter översättaren själv tar ansvar för hur hen väljer att skriva.

Det finns alltså tydliga skillnader i rådgivningen, men klarspråksarbetet ser inte heller likadant ut i Sverige och Finland. Finland har en klarspråksparagraf i förvaltningslagen, där det står att myndigheterna ska använda ett **sakligt, klart** och **begripligt** språk. Det här kan man jämföra med den motsvarande svenska paragrafen, som har formuleringen **vårdat, enkelt** och **begripligt**. Den gemensamma nämnaren är begripligt, och det är också den viktigaste principen för klarspråk. Om läsaren inte begriper det du skrivit hjälper det inte hur mycket du än satsat på att se till att allt är formellt korrekt och serveras i en luftig layout. Arbetet med klarspråk går i korthet ut på att fylla lagens krav på begripligt språk i offentlig verksamhet. Men svenskans olika villkor innebär att det ser olika ut i praktiken.

I Sverige börjar man alltid med textens innehåll och struktur. Man funderar på vad man vill ha sagt med texten, vem den är riktad till, och hur den utifrån detta ska formuleras och struktureras på bästa sätt. Däremot funderar man inte så mycket på stavning, böjning och skrivregler. Målgruppen för Språkrådets klarspråksarbete är i första hand kommunikatörer vid myndigheter och kommuner, och precis som översättarna i Finland kan de själva slå upp det de är osäkra på. I Sverige finns alltså en tydlig skillnad mellan den allmänna språk-vården och klarspråksarbetet.

I Finland saknar översättarna möjligheter att påverka innehållet eller strukturen i en text. De övergripande klarspråksprinciperna, som egentligen borde vara de mest centrala, väcker därför både intresse och frustration. Det finns uppdragsgivare som är beredda att lyssna på översättarens synpunkter och ändra den finska originaltexten, men det finns också många som ser den svenska översättningen som en ren formalitet som görs i brådska, ibland efter att texten redan publicerats på finska. Då finns inga möjligheter att beakta klarspråk på det sättet som man gör i Sverige. (Klarspråksarbete görs visserligen också på finska, men det som är klarspråk på finska blir inte automatiskt klarspråk när det översätts till svenska.)

När den svenska texten är en översättning kan man fortfarande tänka på klarspråk, men på en mer detaljerad nivå. Man ser till att finska syntaktiska strukturer inte överförs så att svenskan blir konstig. Man undviker att konstruera vänstertunga och överlånga meningar, ser över användningen av termer och andra krångliga ord, och funderar på om något kan uttryckas enklare, eller om någon term behöver förklaras. Men man får inte börja med att tänka igenom vad man har för budskap och vem det är som ska läsa texten.

I Sverige finns alltså en tydlig skillnad mellan klarspråksarbetet, där man diskuterar innehåll och struktur, och den övriga språkvården, som ofta handlar om ordval och skrivregler. I Finland är skillnaden mellan klarspråksarbete och språkvård inte så stor. Översättarna är en central målgrupp för båda, och de mest akuta frågorna handlar om kontrastiv grammatik, termer och ordval.

Den här skillnaden återspeglas också i de två webbaserade klarspråksresurser som jag har varit med och utarbetat: webbkursen Klarspråk – Skriv bättre myndighetstexter i Finland och Klarspråks hjälpen i Sverige. Den finlandssvenska webbkursen är dock inte specifikt riktad till översättare, utan tvärtom planerad för att passa skribenter på alla nivåer. Dels är de potentiella användarna få, dels var chansen att få producera en webbkurs helt på svenska unik, och då ville vi att resultatet skulle passa för så många som möjligt. Webbkursen innehåller material också för oerfarna skribenter, till exempel tips om de viktigaste normkällorna, för i Finland är det vanligt att vem som helst förväntas producera texter på svenska bara för att hen råkar vara svenskspråkig. Däremot behandlas de översta nivåerna, innehåll och struktur, ganska kort. Sätillvida närmar sig webbkursen en kurs i allmän språkvård, men ställvis med tydlig inriktning på översättning från finska till svenska. Trots det visar användarstatistiken att den glädjande nog fått intresserade användare också i Sverige.

Vid Språkrådet har vi nyligen lanserat Klarspråks hjälpen, som är en samling redskap och råd för skribenter som vill ha hjälp med att skriva vårdat, enkelt och begripligt, och att anpassa sina texter efter läsaren. Tyngdpunkten ligger uttryckligen på innehåll och struktur, medan grammatik och ord behandlas kortare. Skrivregler och normkällor behandlas

inte alls. Om man ser på de fem nivåerna kan man alltså konstatera att Klarspråkhjälpen har tyngdpunkten betydligt högre upp i hierarkin jämfört med webbkursens större fokus på detaljer. Klarspråkhjälpen är fortfarande under utveckling, och kommer säkert att förändras en del under de närmaste månaderna, men jag rekommenderar den gärna också för finlandssvenska skribenter.

Vid Språkrådet har jag också fått se hur den finska språkvården fungerar i Sverige. Det är spännande att jämföra med den finlandssvenska språkvården. Våra så kallade oegentliga och officiella finlandismer har motsvarigheter i specifikt sverigefinska ord, för självklart finns företeelser som måste benämnas på finska trots att de inte existerar eller diskuteras i Finland. Svenska staten satsar just nu stort på de nationella minoritetsspråken, och det innebär att Språkrådet växer. Förutom de språkvårdare i finska, meänkieli, jiddisch och romska som funnits här sedan tidigare har **språkfrämjare** anställts för att starta verksamhet vid språkcenter för vart och ett av språken. Det innebär att hösten har börjat med lika mycket finska (och också meänkieli) på Språkrådet som svenska på Språkinstitutet.

Men när jag tittar över viken är det också lätt att få syn på det som är bra hemma i Finland. Framför allt är det roligt att arbeta med två språk. Det ger frågeställningarna en helt annan dynamik när man får väga in argument och aspekter från standardsvenska, finlands-svenska och finska, och från två länder som är så lika, men ändå så olika.

Maria Fremer

Språkvårdare vid Institutet för de inhemska språken (Språkinstitutet) 2017–2021
och vid Språkrådet i Sverige 2021–2022

Ny myndighetsspråkvårdare på Institutet för de inhemska språken

En ny myndighetsspråkvårdare, **Mia Falk**, inleder sitt arbete på Institutet för de inhemska språken vid årsskiftet 2022/2023. Mia kommer att arbeta med myndighetsspråkvård och klarspråksarbete. En intervju med den nya myndighetsspråkvårdaren kommer att ingå i ett av vårens nummer av Språkråd.

www.vnk.fi/spraknamnden

VALTIONEUVOSTON KANSLIA
STATSRÅDETS KANSLI